

ŠERIJATSKO PRAVO I EVROPSKA KONVENCIJA O LJUDSKIM PRAVIMA**

Apstrakt

U ovom radu autor prikazuje odnos između šerijatskog prava i Evropske konvencije o ljudskim pravima. Upotreba šerijatskog prava nije prisutna u zemljama članicama Saveta Evrope, međutim ima nekoliko izuzetaka. U tim zemljama za pripadnike muslimanske veroispovesti se toleriše korišćenje nekog oblika šerijatskog prava.

U daljem tekstu se analizira u kratkim crtama Deklaracija o ljudskim pravima u islamu iz Kaira i kako se na nju gleda iz evropskog ugla. Daje se primer korišćenja šerijatskog prava u Grčkoj i Engleskoj, iako su te odredbe inkompatibilne sa pravom tih zemalja i pravom EU. Ovakva praksa je i dovela do slučaja Molla Sali protiv Grčke, pred Evropskim sudom za ljudska prava.

Ključne reči: šerijatsko pravo, ljudska prava, Deklaracija o ljudskim pravima u islamu iz Kaira, Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava, šerijatska veća, Molla Sali protiv Grčke.

1. TEORIJSKE I UVODNE NAPOMENE

„Opšti principi na kojima se bazira sistem ljudskog života objavljeni su u Kur'anu (*Kur'an*, knjiga koja sadrži Božji zakon), uz to, Allahov Poslanik, a.s., je takođe, u skladu s intencijama Božije knjige, ličnim primerom objasnio model islamskog načina života (*Sunnet*, autoritativna interpretacija i pojašnjenje Božje knjige od strane Allahovog Poslanika, a.s.) i kombinacija ova dva elementa naziva se šerijat¹. Šerijat ili šarija je, osnovni verski koncept islama, pretočen u zakonski okvir i predstavlja veoma značajan deo islamske tradicije². Šerijatsko pravo znači „put koji treba slediti“, odnosno pravo kojeg mora da se pridržava svaki musliman. Svako delovanje ljudi se deli u pet kategorija - ono što je obavezno, preporučeno, neutralno, što se ne odobrava i što se zabranjuje - i ima dva oblika: pravnu presudu (hukm), osmišljenu za organizovanje društva i suočavanje sa svakodnevnim situacijama, i fatvu, pravno mišljenje namenjeno isključivo za posebne situacije. Šerijatsko pravo je, u osnovi, namenjeno da bude pozitivno pravo koji se može primeniti na muslimane. Prema tome, može se definisati kao „sveti zakon islama“, tj. „sveobuhvatno telo verskih dužnosti, ukupnost Allahovih zapovesti koje u svim aspektima regulišu život

* Naučni saradnik Instituta za uporedno pravo, Beograd, e-mail: o.nikolic@iup.rs

** Ovaj rad je nastao kao rezultat rada na projektu Instituta za uporedno pravo „Srpsko i evropsko pravo – upoređivanje i usaglašavanje“ (ev. broj 179031) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja

¹ E. Mevdudi (2015), *Ljudska prava u islamu*, prevod Elvir Duranović, Bugojno, 6.

² O razvoju šerijatskog prava uopšte videti, E. Rabbath (1959), „La théorie des droits de l'homme dans le droit musulman“, *Revue internationale de droit comparé*, vol. 11, no. 4, octobre-décembre, Paris, 672-693.

svakog muslimana⁴³. Pisci Noel James Coulson i Ahmed El Shamsy, u Enciklopediji Britanica, su šerijat objasnili kao verski zakon islama koji se smatra izrazom božje zapovesti za sve muslimane i u primeni predstavlja sistem dužnosti koje su muslimani dužni da poštuju na osnovu svog verskog ubeđenja. U svom klasičnom obliku šerijat se u odnosu na pravne sisteme Evropske unije, razlikuje u činjenici da šerijatsko pravo uređuje odnos pojedinca sa ostalim ljudima i sa samom državom, ali i njegov odnos sa bogom i sa sopstvenom savešću, što predstavlja neuporedivo širi aspekt nego što to države EU zakonski regulišu. To zapravo znači da šerijatsko pravo se pored pravnih pravila bavi i etičkim standardima, ukazujući ne samo šta pojedinac ima pravo ili obavezu da radi po zakonu, već i na ono što on po savesti mora da čini ili da se uzdrži od činjenja. Šerijatsko pravo nije samo sistem zakon već i sveobuhvatni kodeks ponašanja koji obuhvata kako privatne tako i javne aktivnosti⁴⁴. „Islam kao religija, predstavlja izvor i osnovu za vlast koja simbolizuje i garantuje potpuni društveni život“⁴⁵, a to se ostvaruje preko odredbi koje proističu iz šerijatskog prava. U šerijatskom pravu možemo pronaći odredbe koje se odnose na krivično pravo ali i na porodično, nasledno, obligaciono, trgovinsko, kao i neka druga prava. Međutim te odredbe šerijatskog prava koje se odnose na krivično, porodično, nasledno i druga prava, umnogome odudaraju od koncepta prava Evropske unije i pre svega Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. „Zapadno pravo ima svoj početak i svoj kraj, svoje lutanje i svoje pokušaje da se nadograđuje kroz iskustvo i praksu, dok islamsko pravo, kao Božja objava, ima svoje vanvremenske i van istorijske dimenzije, koje imaju izvorište u Božjem određenju pa ljudski um nema tu šta da dodaje, menja, proklamuje“⁴⁶.

Ni jedna država Evropske unije nije prihvatila u potpunosti pravni sistem šerijatskog prava kao sebi svojstven, u smislu regulisanja pravnih pitanja na način kako su regulisana u šerijatskom pravu. Međutim šerijatsko pravo je prisutno u Evropskoj uniji, negde čak i u delimično obavezujućoj formi. Upravo u tim zemljama i u takvim situacijama, kada šerijatsko pravo dobije primat nad nacionalnim pravom, koje je harmonizovano sa pravom Evropske unije i posebno Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu Evropska konvencija o ljudskim pravima), dolazi do kršenja zagarantovanih prava i sloboda, koje dovode do sporova pred Evropskim sudom za ljudska prava.

2. KAIRSKA DEKLARACIJA O LJUDSKIM PRAVIMA U ISLAMU

„Kada govorimo o ljudskim pravima u islamu, mi ustvari mislimo na prava koja je ljudima dodelio Allah, dž.š., te da to nisu prava koja je priznao neki kralj ili zakonodavna skupština. Prava priznata od strane kralja ili zakonodavne skupštine mogu biti ukinuta na isti način na koji su donesena. No, s obzirom da ljudska prava u islamu garantuje Allah, dž.š., to znači da nikakva zakonodavna skupština ni vlada na Zemlji nema pravo ni ovlast usvojiti amandmane na njih. Niko nema moć da ih ukine i ograniči“⁴⁷. Već na prvi pogled se vidi da

³ J. Schacht (1983), *An Introduction to Islamic Law*, Oxford University Press, Oxford, 1.

⁴ Videti više, A. Shamsy, N.J. Coulson, Sharī'ah, *Encyclopædia Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/Shariah>, 14.11.2019.

⁵ A. Miquel (1992), „La société musulmane autour de l'an mil“, *Pouvoirs*, no. 62, Paris, 7.

⁶ H. Hadžić, Ljudska prava u islamu, https://www.researchgate.net/publication/329814700_LJUDSKA_PRAVA_U_ISLAMU, 10.02.2020.

⁷ E. Mevdudi, 19-20.

je koncept ljudskih prava u islamu umnogome različit od onog koji preovlađuje u ostatku sveta i pre svega Evropi. Zato ne iznenađuje činjenica da još od 1948. godine kada su Ujedinjene nacije donele Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima, kao i od 1950. kada je usvojena Evropska konvencija o ljudskim pravima, ovi dokumenti predstavljaju predmet kritike pojedinih islamskih pravnih i češće, verskih teoretičara. Iako je većina muslimanskih zemalja potpisale deklaraciju Ujedinjenih nacija, veliki broj tih država smatra da je taj dokument umnogome u suprotnosti sa islamskim vrednostima i šerijatskim pravom. „Počev od 1979. godine, čak i u državama koje u svojim zakonodavstvima nisu se oslanjali na šerijatsko pravo, ono počinje da dominira“⁸ i to naročito u državama u Aziji i Africi. U tim državama se sve više napušta opšti koncept ljudskih prava i okreću se šerijatskom pravu kao osnovi celokupnog zakonodavstva. Međutim da ne bi ostalo samo na teoretskim kritikama „pro zapadnih“ dokumenata o ljudskim pravima, donete su i različite islamske kodifikacije ljudskih prava kao što je Deklaracije o ljudskim pravima u islamu (u daljem tekstu Kairska deklaracija), koje su potpisale i usvojile u Kairu 1990. godine članice Organizacije islamske saradnje. Inače ovom aktu prethodi Univerzalna islamska deklaracija o ljudskim pravima iz 1981. godine koju je proglasilo Islamsko veće Evrope (nevladina organizacija), kao i nekoliko manje značajnih akata različitih islamskih organizacija. Neuporedivo veću važnost i značaj (doduše više deklarativnu i političku, bez pravnih posledica) ima Kairska deklaracija, jer predstavlja međunarodni dokument, donet od strane jedne regionalne međunarodne organizacije, koju su pritom usvojile pedeset i sedam država, uključujući Albaniju, Azerbejdžan⁹ i Tursku, članice Saveta Evrope. Kairska deklaracija počiva na principima proisteklih iz božanskih zapovesti svetog pisma Kur’ana, koji za sve muslimane predstavlja najistinitiji i najobuhvatniji kodeks svih ljudskih prava. Kairska deklaracija se razlikuje od Univerzalne deklaracije Ujedinjenih nacija, kao i od Evropske konvencije o ljudskim pravima, pre svega, jer je njena osnova religijski koncept ljudskih prava i prilagođena je prevashodno na pripadnike te veroispovesti. To ne znači da su pripadnici drugih vera ili ateisti uskraćeni u potpunosti zaštite svih prava i sloboda koja su zagarantovana Kairskom deklaracijom, ali jednostavno neka nisu primenljiva ili se ne odnose na njih.

Na prvi pogled paleta garantovanih i zaštićenih prava je šira u Kairskoj deklaraciji od one koju su usvojile Ujedinjene nacije, ali sva ta prava se primenjuju u skladu i pod uticajem šerijatskog prava. Kada se pronikne u srž šerijatskog prava mnoga naznačena prava postaju neprimenljiva ili umnogome izmenjena i sužena nego što to izgleda u samom tekstu Kairske deklaracije. Kao primer za prava koja nisu garantovana, a ni pomenuta u Deklaraciji Ujedinjenih nacija ili Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima bi spadali, zabrana kolonijalizma i imperijalizma (član 11. Kairske deklaracije) zabrana uzimanja taoca (član 21.), ili pravo na život u čistoj sredini oslobođenoj od zla i moralne izopačenosti (član 17.). Kao primere u kojima prava garantovana Kairskom deklaracijom u skladu načela šerijatskog prava postaju izmenjena ili potpuno ukinuta, bi bila zaštićeno pravo na život, koje šerijatsko pravo potpuno demantuje jer dozvoljava okrutne kazne, uključujući i smrtnu kaznu kamenovanjem ili drugim surovim i nečovečnim načinima. Sloboda izražavanja postoji kao zaštićeno pravo u Kairskoj deklaraciji (u članu 22. se kaže da svako ima pravo na slobodno izražavanja ukoliko nije u suprotnostima sa šerijatskim pravom) ali

⁸ O. Roy (1992), „Les voies de la ré-islamisation“, *Pouvoirs*, no. 62, Paris, 89.

⁹ Ispostaviće se da je Azerbejdžan primljen u Organizacije islamske saradnje 1991. godine, znači nakon usvajanja Kairske deklaracije. Sličan je slučaj i sa Albanijom. A Turska je stavila svoje rezerve jer njen ustav ističe sekularnost države na prvom mestu.

u slučaju bogohuljenja, šerijatsko pravo dozvoljava i smrtnu kaznu. O kakvoj slobodi ve-roispovesti se može govoriti, ako šerijatsko pravo ne dozvoljava mogućnost da muslimani promene svoju religiju. Ili pravo na brak koje je garantovano i za koje ne postoje nikakve prepreke u vezi rase, boje kože, ili nacionalnosti, ali muslimanka po šerijatskom pravu nema pravo da se uda za muškarca koja nije musliman.

U svakom slučaju nedvosmisleno postoji inkompatibilnost između Kairske deklaracija o ljudskim pravima u islamu, sa jedne strane i Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima i Evropske konvencije o ljudskim pravima sa druge strane, što pokazuje da nema mogućnosti da neka država može biti potpisnica ovih pravnih dokumenata, a da pri tome ih u potpunosti poštuje. Inače postoji veliki broj radova koji govore u prilog Kairske deklaracije¹⁰, kao i protiv tog dokumenta¹¹, što ukazuje na veoma različite i suprotstavljene poglede po ovom izuzetno značajnom pitanju.

3. EVROPSKA KONVENCIJA O LJUDSKIM PRAVIMA I ŠERIJATSKO PRAVO

Evropska konvencija o ljudskim pravima predstavlja jedan od osnovnih garanta građanskih i političkih prava i sloboda, i ima primat u odnosu na sve bilateralne međunarodne ugovore, u zemljama koje su je potpisale i ratifikovale. I unutrašnje pravo svake zemlje članice Saveta Evrope mora biti usklađeno sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, a za svako kršenje zagarantovanih prava Evropskom konvencijom nadležan je Evropski sud za ljudska u Strazburu, nakon iscrpljivanja svih pravnih lekova u zemlji.

U poslednjih nekoliko godina odnos Evropske konvencije o ljudskim pravima i šerijatskog prava je veoma buran i prožet mnogim različitim pogledima. Ne predstavlja samo problem Savetu Evrope što su tri njene članice ujedno i članice Organizacije islamske saradnje koja je donela Kairsku deklaraciju, već i to što u pojedinim državama članicama se primenjuju određena prava proistekla iz šerijatskog prava, a koja su pri tome u suprotnosti sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima. To je i dovelo do brojnih slučajeva pred Evropskim sudom za ljudska prava, koja su izazvala veliku pažnju svih relevantnih faktora koji se interesuju za ovo pitanje.

Verovatno najvažniji i ključni dokument koji je donela Parlamentarna skupština Saveta Evrope o odnosu Evropske konvencije o ljudskim pravima i šerijatskog prava, je Rezolucija 2253. iz 2019. godine pod nazivom „Šerijat, Kairo deklaracija i Evropska Konvencija o ljudskim pravima“ na osnovu izveštaja Komiteta za pravne poslove i ljudska prava „Usklađenost šerijatskog prava sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima: mogu li zemlje članice Konvencije da budu potpisnice Kairske deklaracije“¹²? Ovaj

¹⁰ V. A. H. Mwamburi, A. O. Fahm (2018), „Islam and Human Rights with special reference to the Universal Human Rights and the Cairo Declaration on Human Rights“, *Jurnal Syariah*, University Malaya, vol. 26, no. 1., Kuala Lumpur, 123-140; H. Ashfaq, S. Pakeeza (2017), „Right of Progeny and Cairo Declaration of Human Rights in Islam“, *Journal of Islamic and Religious Studies*, University of Haripur, vol. 2. no. 1, Haripur, 19-30.

¹¹ V. T. Corlatean (2019), „The Incompatibility of Sharia Law and the Cairo Declaration on Human Rights in Islam with the European Convention on Human Rights“, 12th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities, <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3387907>, 10.01.2020; B. Warner (2010), *Sharia Law for Non-Muslims*, Center for Study of Political Islam, Nashville.

¹² Parlamentarna skuština Saveta evrope, dokument 14787, od 3. januara 2019, izvestilac Antonio Gutiérrez, Usklađenost šerijatskog prava sa Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava: mogu li zemlje članice Konvencije da budu potpisnice Kairske deklaracije, <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=25246&lang=en>, 15.12.2019.

izveštaj je kritički napisan prema Kairskoj deklaraciji ali i prema uplivu šerijatskog prava u prava članica Saveta Evrope, koje se kosi sa principima Evropske konvencije o ljudskim pravima. S druge strane mnogi pravni stručnjaci iz država koje poštuju i praktikuju šerijatsko pravo, su nezadovoljni ovim izveštajem, smatrajući ga atakom na islam i islamske vrednosti u odnosu na ljudska prava. U narednim pasusima će se predstaviti izveštaj: „Usklađenost šerijatskog prava sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima: mogu li zemlje članice Konvencije da budu potpisnice Kairske deklaracije“, da bi se shvatilo u čemu je suštinska kritika ljudskih prava tumačena kroz šerijatsko pravo.

3.1. *U vezi Kairske deklaracije i šerijatskog prava*

Obzirom da je o ovom pitanju već bilo govora (u podnaslovu 2.), samo će se izneti glavni zaključci. Insistira se da Kairska deklaracija ima isključivo verski, deklarativni i politički značaj, lišen bilo kakve pravne implikacije i da je to više „nesavršeni pokušaj pomirenja islama sa ljudskim pravima u univerzalnom smislu“¹³. Tri članice Saveta Evrope Albanija, Azerbejdžan i Turska, kao i države koje imaju sa Parlamentarnom skupštinom Saveta Evrope status „partnera za demokratiju“ Jordan, Kirgistan, Maroko i Palestina, a članice su Organizacije islamske saradnje bi trebalo da ograniče efekte Kairske deklaracije na njihov ustavni i zakonodavni poredak i da istaknu supremaciju Evropske konvencije o ljudskim pravima u odnosu na Kairsku deklaraciju.

U izdvojenom mišljenju koje čini sastavni deo ovog izveštaja, Pieter Omtzigt rezi-mira koji članovi i prava iz Evropske konvencije o ljudskim pravima su neusklađena sa šerijatskim pravom: pravo na život (član 2.), zabrana mučenja ili neljudski ili ponižavajući postupak (član 3.), pravo na pravično suđenje (član 6.), pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života (član 8.), sloboda veroispovesti (član 9.), sloboda izražavanja (član 10.), zabrana diskriminacije na osnovu pola i religije (član 14.), zaštita imovine (član 1, Protokola 1.), jednakost supružnika (član 5, Protokola 7.), kao i zabrana smrtne kazne (Protokoli 6. i 13.)¹⁴.

3.2. *U vezi slučaja Molla Sali protiv Grčke i upotrebe šerijatskog prava u Zapadnoj Trakiji*

Pravo koje se primenjuje na stanovnike muslimanske veroispovesti Zapadne Trakije u Grčkoj se umnogome razlikuje od prava koje važi u ostatku Grčke. Takav pravni režim je nastao nakon završetka Prvog svetskog rata i međunarodnih mirovnih ugovora u Sevru (Sèvres) 1920. godine i Lozani (Lausanne) 1923. godine. Ti ugovori su između ostalog predviđali i prisilnu razmenu stanovnika između Turske i Grčke, s tim što muslimani u Zapadnoj Trakiji i Grci u Konstantinopolju su mogli da ostanu na svojim ognjištima i na njih se odnosio drugačiji pravni režim nego u ostalim delovima Grčke, odnosno Turske. Konkretnije, Lozanski ugovor je predvideo da muslimani u Zapadnoj Trakiji mogu da odlučuju o pitanjima iz porodičnog prava kao i neka pravna pitanja koja

¹³ Y. Lécuyer (2006), „L’Islam, la Turquie et la Cour européenne des droits de l’homme“, *Revue trimestrielle des droits de l’homme*, no. 67, Limal, 739.

¹⁴ V. dokument 14787, 18.

se tiču ličnog statusa u skladu sa svojim utemeljenim običajima i verskim uverenjima. Grčka je otišla i korak dalje pa je zakonima (147/1914 i 1920/1991) uspostavila i neku vrstu verskog suda na čelu sa muftijama, koji pored tipično verskih zaduženja, imaju i jurisdikciju koja je pokrivala deo privatnog prava (sklapanja i razvoda braka, alimentacije, starateljstva, penzije, i tome slično). Imajući u vidu da muftije nemaju pravne kvalifikacije kao druge sudije, „a zastupanje od strane advokata nije dozvoljeno u postupku pred muftija, stranke često nemaju pravnog zastupnika“¹⁵. Tome treba dodati da su stranke najčešće veoma slabo obrazovane, a položaj žena, u sporovima pred muftijama, je lošiji u odnosu na muškarce, tako da ima puno diskriminatornih presuda, a jedna od njih je i dovela do slučaja *Molla Sali protiv Grčke*. Suprug gospođe Molla Sali, je overenim testamentom ostavio svojoj supruzi celu svoju imovinu. Nakon njegove smrti, obzirom da su oboje muslimani iz Zapadne Trakije, sestre pokojnika su smatrale da treba primenjivati šerijatsko pravo, koje propisuje da veći deo imovine pripada njima, a ne udovici i da je testament ne važeći. Međutim prvostepeni i apelacioni sud nisu smatrali da treba primenjivati odredbe šerijatskog prava, već Grčki građanski zakonik. Kasacioni sud je oborio prve dve sudske odluke i presudio da se mora primenjivati šerijatsko pravo jer se radi o slučaju nasleđivanja unutar muslimanske nacionalne manjine u Zapadnoj Trakiji. Molla Sali je smatrala da je diskriminirana zbog svoje vere u odnosu na ostale stanovnike Grčke i žalila se Evropskom sudu za ljudska prava, ukazujući da je nastala povreda člana 14. Evropske konvencije o ljudskim pravima, što je Sud i potvrdio presudom 2018. godine. Grčki parlament je iste godine doneo zakon (br. 4511/2018) kojim primena odredbi šerijatskog prava u pitanjima građanskog i naslednog prava postaju opciona za muslimane iz Zapadne Trakije.

3.3. U vezi šerijatskih veća u Engleskoj i Velsu

Obzirom da ne postoji zvanična definicija šta su šerijatska veća u Engleskoj i Velsu, kao ni koliki je njihov broj (pominje se između 30 i 85), tretiraćemo ih kao različite vrste savetodavnih zajednica, isključivo za pripadnike muslimanske veroispovesti, koje ne pripadaju pravnom sistemu Ujedinjenog Kraljevstva. To su često dobrovoljne, lokalne organizacije koje se sastoje od viđenijih i obrazovanih pripadnika muslimanske veroispovesti, koje daju savete najčešće u oblasti bračnog prava (ali i naslednog prava i islamskog ugovornog prava) na načelima šerijatskog prava. Ova veća nemaju nikakav pravni status, a pogotovu ne sudski i njihove odluke se zvanično nigde ne objavljuju i nisu obavezujućeg karaktera, po zvaničnom civilnom pravu Ujedinjenog Kraljevstva. „Šerijatska veća svoj položaj i autoritet crpe iz sopstvene zajednice, a van nje nemaju skoro nikakav legitimitet. Neka šerijatska veća su registrovani kao dobrotvorne organizacije, neka kao preduzeća, a neka uopšte nemaju određeni status“¹⁶. U Engleskoj i Velsu, je veliki broj sklopljenih brakova između muslimana, koji nisu zvanično registrovani u domaćem pravnom sistemu, već su isključivo sklopljeni po šerijatskom pravu. Tako pri razvodu braka koji počiva na šerijatskom pravu, žena je u diskriminisanom položaju i to je i razlog

¹⁵ I. Tsavousoglou (2015), „The Legal Treatment of Muslim Minority Women under the Rule of Islamic Law in Greek Thrace“, *Oslo Law Review*, no. 3, Oslo, 248.

¹⁶ M. Siddiqui et al. (2018), „The independent review into the application of sharia law in England and Wales“, Secretary of State for the Home Department, London, 10.

što se u znatnoj meri šerijatskim većim obraćaju više žene nego muškarci. Obzirom da islamski brakovi su uglavnom neregistrovani po bračnom pravu Ujedinjenog Kraljevstva, šerijatska veća su jedina mogućnost da se razvede islamski brak i iz tog razloga bi bilo necelishodno tražiti da se ova veća ukinu u Engleskoj i Velsu. Najbolje rešenje bi bilo da se pre sklapanja braka po šerijatskom pravu, brak registruje po važećem domaćem pravu i da se vrši stalno podizanje svesti o pravima žena i ravnopravnosti u bračnim odnosima i naslednom pravu.

3.4. U vezi nekih oblika pojavljivanja šerijatskog prava u državama članicama Saveta Evrope

Do 2011. godine na ostrvu Majot (Mayotte)¹⁷ u Indijskom okeanu, koji je prekomorski departman Francuske Republike, za lokalno muslimansko stanovništvo koje čini više od 95% celokupnog stanovništva, je važilo pravo zasnovano na šerijatskom pravu. To je podrazumevalo specifičan sudski sistem na čelu sa kadijom (qadi) koji je presuđivao u svim civilnim sporovima na bazi šerijatskog prava, sa primesama afričkih i madagaskarskih starih običajnih pravila. Stanovnici Majota su imali izbor između ovakvog prava i prava koje je zastupljeno u Francuskoj. Kada je 2011. godine Majot postao prekomorski departman Francuske Republike, korišćenje šerijatskog prava je postalo inkompatibilno sa francuskim pravom i Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, pre svega u oblasti diskriminacije žena i u nekim oblastima civilnog prava. Tada je i ukinut paralelni sudski sistem zasnovan na šerijatskom pravu i zastupljen je samo jedan pravni sistem koji važi na celoj teritoriji Francuske Republike.

U Ruskoj federaciji islam predstavlja drugu religiju po zastupljenosti i to naročito u delovima Severnog Kavkaza, u autonomnim republikama Čečeniji, Dagestanu, Ingušetiji i Tatarstanu. Pored federalnog ruskog prava, u ovim oblastima je zastupljeno šerijatsko pravo, koje se u mnogim delovima kosi sa odredbama Ustava Ruske federacije i principima Evropske konvencije o ljudskim pravima, što dovodi do velikog broja kršenja zagarantovanih prava i sloboda.

U Turskoj sekularizam je izričito naglašen u Ustavu i to u preambuli i u članu 2. a u članu 4. se zabranjuje promena principa sekularizma, iako većina stanovništva praktikuje islamsku veroispovest. Šerijatsko pravo, zvanično nije prisutno i ne praktikuje se u Turskoj, ali postoji tendencija slabljenja sekularizma i jačanja nekih načela i običaja proisteklih iz šerijatskog prava.

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Kao što se može videti, iz napisanog teksta, odnos šerijatskog prava i Evropske konvencije o ljudskim pravima je veoma kompleksan i prožet međusobno suprotstavljenim stavovima i mišljenjima. Nesporna činjenica je da u svim zemljama članicama Saveta Evrope, koje su potpisale i ratifikovale Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, šerijatsko pravo se nalazi u podređenom položaju u odnosu na domaće pravo. Svaka druga si-

¹⁷ O. Nikolić (2019), „Odnosi države i crkve u Evropskoj uniji“, *Državno-crkveno pravo kroz vekove*, (ur. Čolović V. i dr.), Beograd, Budva, 481.

tuacija bi značila da se sistem ljudskih prava i sloboda urušava i na delo stupa neko drugo pravo koje se kosi sa načelima Evropske konvencije o ljudskim pravima. Šerijatsko pravo može da postoji, a u nekim slučajevima je i poželjno da postoji, ali uvek mora u pravnoj hijerarhiji biti ispod Ustava i domaćeg zakonodavstva zasnovanom na tradiciji očuvanja i zaštite ljudskih prava i sloboda.

LITERATURA:

- Ashfaq Haleema, Pakeeza Shahzadi (2017), „Right of Progeny and Cairo Declaration of Human Rights in Islam“, *Journal of Islamic and Religious Studies*, University of Haripur, vol. 2. no. 1, Haripur.
- Corlatean Titus (2019), „The Incompatibility of Sharia Law and the Cairo Declaration on Human Rights in Islam with the European Convention on Human Rights“, *12th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*; <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3387907>, 10.01.2020.
- Miquel André (1992), „La société musulmane autour de l’an mil“, *Pouvoirs*, no. 62, Paris.
- Hadžić Harun, *Ljudska prava u islamu*, https://www.researchgate.net/publication/329814700_LJUDSKA_PRAVA_U_ISLAMU, 10.02.2020.
- Lécuyer Yannick (2006), „L’Islam, la Turquie et la Cour européenne des droits de l’homme“, *Revue trimestrielle des droits de l’homme*, no. 67, Limal.
- Mevdudi Ebu ‘Ala (2015), *Ljudska prava u islamu*, prevod Elvir Duranović, Bugojno.
- Mwamburi Adam Hamisi, Fahm Abdulgafar Olawale (2018), „Islam and Human Rights with special reference to the Universal Human Rights and the Cairo Declaration on Human Rights“, *Jurnal Syariah*, University Malaya, vol. 26, no. 1., Kuala Lumpur.
- Nikolić Oliver (2019), „Odnosi države i crkve u Evropskoj uniji“, *Državno-crkveno pravo kroz vekove*, (ur. Čolović V. i dr.), Beograd, Budva.
- Parlamentarna skupština Saveta Evrope, dokument 14787, od 3. januara 2019, Usklađenost šerijatskog prava sa Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava: mogu li zemlje članice Konvencije da budu potpisnice Kairske deklaracije, <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=25246&lang=en>, 15.12.2019.
- Rabbath Edmond (1959), „La théorie des droits de l’homme dans le droit musulman“, *Revue internationale de droit comparé*, vol. 11, no. 4, octobre-décembre, Paris.
- Roy Olivier (1992), „Les voies de la ré-islamisation“, *Pouvoirs*, no. 62, Paris.
- Schacht Joseph (1983), *An Introduction to Islamic Law*, Oxford University Press, Oxford.
- Shamsy Ahmed El, Coulson Noel James, Shaṛī‘ah, *Encyclopædia Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/Shariah>, 14.11.2019.
- Siddiqui Mona et al. (2018) *The independent review into the application of sharia law in England and Wales*, Secretary of State for the Home Department, London.

- Tsavousoglou Ilker (2015), „The Legal Treatment of Muslim Minority Women under the Rule of Islamic Law in Greek Thrace“, *Oslo Law Review*, no. 3, Oslo.
- Warner Bill (2010), *Sharia Law for Non-Muslims*, Center for Study of Political Islam, Nashville.

Oliver Nikolić, Ph.D¹⁸

SHARIA LAW AND EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS

Summary

In this paper, the author presents the relationship between Sharia law and the European Convention on Human Rights. The use of Sharia law is not present in the member states of the Council of Europe, but there are a few exceptions. In these countries, the use of some form of Sharia law is tolerated for members of the Muslim faith.

Furthermore, it was shown a brief analysis of the Declaration of Human Rights in Islam from Cairo and how it is viewed from a European perspective. An example is given of the use of Sharia law in Greece and England, although these provisions are incompatible with the law of those countries and the law of the EU. This practice led to the case of *Molla Sali v. Greece*, before the European Court of Human Rights.

Key words: Sharia Law, Human Rights, Cairo Declaration on Human Rights in Islam, European Convention on Human Rights, Sharia Councils, *Molla Sali v. Greece*.

---

¹⁸ Research Fellow of the Institute of Comparative Law, Belgrade; e-mail: o.nikolic@iup.rs